

नेपाली साहित्यमा नूर-गङ्गा प्रतिभा पुरस्कार गुठीको योगदान

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय
अन्तर्गत नेपाली केन्द्रीय विभाग स्नातकोत्तर
तह दोस्रो वर्षको दसौं पत्रको
प्रयोजनका निम्ति प्रस्तुत

शोधपत्र

शोधार्थी

बमिला शर्मा

नेपाली केन्द्रीय विभाग
त्रिभुवन विश्वविद्यालय
कीर्तिपुर, काठमाडौं

२०६८

शोधनिर्देशकको सिफारिस

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय अन्तर्गत नेपाली केन्द्रीय विभाग स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षकी छात्रा वमिला शर्माले नेपाली साहित्यमा नूर-गङ्गा प्रतिभा पुरस्कार गुठीको योगदान शीर्षकको शोधपत्र मेरा निर्देशनमा तयार पारेकाले आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि नेपाली केन्द्रीय विभाग समक्ष सिफारिस गर्दछु ।

मिति २०६८/०६/०४

.....

डा. मोतीलाल पराजुली

(प्राध्यापक)

नेपाली केन्द्रीय विभाग

त्रि.वि. कीर्तिपुर

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र
सङ्काय, नेपाली केन्द्रीय विभाग,
कीर्तिपुर, काठमाडौं

मिति : २०६८/०६/०८

स्वीकृति पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय अन्तर्गत नेपाली केन्द्रीय विभाग, कीर्तिपुरकी छात्रा वमिला शर्माले स्नातकोत्तर तह, दोस्रो वर्षको दसौं पत्रको प्रयोजनका लागि तयार पार्नु भएको नेपाली साहित्यमा नूर-गङ्गा प्रतिभा पुरस्कार गुठीको योगदान शीर्षकको शोधपत्र सोही प्रयोजनका लागि स्वीकृत गरिएको छ ।

मूल्याङ्कन समिति

हस्ताक्षर

(१) डा. देवी प्रसाद गौतम

प्राध्यापक

(नि. विभागीय प्रमुख)

.....

(२) प्रा.डा. मोतीलाल पराजुली

(शोधनिर्देशक)

.....

(३) प्रा. राजेन्द्र सुवेदी

(बाह्य परीक्षक)

.....

कृतज्ञताज्ञापन

प्रस्तुत नेपाली साहित्यमा नूर-गङ्गा प्रतिभा पुरस्कार गुठीको योगदान शोधपत्र नेपाली विषयको स्नातकोत्तर तह द्वितीय वर्षको दसौं पत्रको प्रयोजनका लागि तयार पारेकी हुँ । यो शोधपत्र मैले मेरा आदरणीय गुरु प्रा.डा. मोतीलाल पराजुली ज्यूको निर्देशनमा तयार पारेकी हुँ । शोधपत्रको लेखनमा आफ्नो अमूल्य समयलाई खर्चिएर स्नेहपूर्वक आवश्यक सल्लाह र सुझाव दिँदै सुमार्गतर्फ अग्रसर गराउनु हुने श्रद्धेय गुरुप्रति म कृतज्ञता प्रकट गर्दछु ।

शोध प्रस्तावलाई विभागीय स्वीकृति प्रदान गरी शोधपत्र लेखनमा आवश्यक सरसल्लाह दिनु हुने नेपाली विभागका पूर्व विभागीय प्रमुख प्रा. राजेन्द्र सुवेदीप्रति हार्दिक आभार प्रकट गर्दछु । शोधपत्रको निर्माणमा आफ्नो समय, श्रम खर्च गरी सहयोग गर्नु हुने नूर-गङ्गा प्रतिभा पुरस्कार गुठीका सदस्य सचिव यज्ञ प्रसाद शर्मा सहित अन्य सदस्यहरूप्रति हार्दिक आभार प्रकट गर्दछु । यो शोधपत्र सम्बन्धी समस्याहरूलाई समाधानमुखी भएर सल्लाह दिनु हुने प्रा.डा. देवी प्रसाद गौतम, प्रा.केशव सुवेदी, डा.लक्ष्मणप्रसाद गौतमका साथै नेपाली विभागका सम्पूर्ण श्रद्धेय गुरुहरूप्रति हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु ।

शोधपत्रको लेखनका क्रममा मलाई सहयोग गर्नु हुने मेरा सम्पूर्ण परिवारप्रति आभार प्रकट गर्दछु । यो महङ्गो सहरमा मेरो उच्चशिक्षा अध्ययनको चाहनालाई मार्गप्रशस्त गर्नुहुने श्रीमान् ज्ञान प्रसाद गौतमज्यूप्रति सदा ऋणी रहने छु । त्यसैगरी मेरा सम्पूर्ण सहपाठी मित्रहरू र यस शोधपत्रलाई सावधानीपूर्वक शुद्धाशुद्धि हेरी सहयोग गर्नु हुने साथी महेन्द्र भण्डारीप्रति आभार प्रकट गर्दछु ।

शैक्षिक सत्र : २०६५-०६६

क्रमाङ्क : २८०८१६

रजिष्ट्रेसन नं : ६-१-५०-५२२-९९

मिति : २०६८/०६/१०

शोधार्थी

वमिला शर्मा

सङ्क्षेपीकृत रूप

अ	= अध्याय
त्रि.वि.	= त्रिभुवन विश्वविद्यालय
ने.सं.वि.	= नेपाल संस्कृत विश्वविद्यालय
इ.पू	= इसा पूर्व
एम.ए	= मास्टर इन आर्ट
तृ.प.	= तृतीय परिच्छेद
गा.वि. स.	= गाउँ विकास समिति
चौ. सं.	= चौथो संस्करण
डा.	= डाक्टर
ते. सं.	= तेस्रो संस्करण
दो. सं.	= दोस्रो संस्करण
ने. रा. प्र. प्र.	= नेपाल राजकीय प्रज्ञा प्रतिष्ठान
पृ.	= पृष्ठ
प्रा.	= प्राध्यापक
वि.सं.	= विक्रम सम्वत्
नं.	= नम्बर
सम्पा.	= सम्पादक

विषयसूची

पहिलो परिच्छेद

शोध परिचय	१
१.१ विषय परिचय	१
१.२ समस्या कथन	२
१.३ शोध कार्यको उद्देश्य	२
१.४ पूर्वकार्यको समीक्षा	३
१.५ अध्ययनको औचित्य, महत्त्व र उपयोगिता	३
१.६ अध्ययनको सीमाङ्कन	४
१.७ शोध विधि	४
१.८ शोध कार्यको रूपरेखा	५

दोस्रो परिच्छेद

नूर-गङ्गा प्रतिमा पुरस्कारको संक्षिप्त परिचय	६
२.१ परिचय	६
२.२ स्थापनाका उद्देश्यहरू	७
२.३ गुठीको गठन र सदस्यता सम्बन्धी	८
२.३.१ पदाधिकारिको काम र कर्तव्य	९
२.४ साधारण सभा र कार्यसमिति	९
२.५ सङ्गठनात्मक स्वरूप	९
२.६ आर्थिक स्रोत	११
२.७ पुरस्कार सम्बन्धी व्यवस्था	१२
२.८ गुठीको सम्मान र पुरस्कारको विवरण	१३
२.९ मुल्याङ्कन समिति	१४
२.१० पुरस्कारका आधारहरू	१५

तेस्रो परिच्छेद

नूर-गङ्गा प्रतिभा पुरस्कार गुठीबाट दिइएका

पुरस्कारहरूको विवरण	१७
३.१ परिचय	१७
३.२ नूर-गङ्गा प्रतिभा पुरस्कार गुठीबाट दिइएका पुरस्कारहरूको विवरण	१७
३.२.१ नूर-गङ्गा राष्ट्र स्तरीय विशिष्ट पुरस्कार तथा सम्मान	१८
३.२.२ कला संस्कृति लेखन पुरस्कार	१९
३.२.३ नूर-गङ्गा बाल साहित्य प्रतिभा पुरस्कार	२०
३.२.४ नूर-गङ्गा लोक गायन पुरस्कार	२१
३.२.५ लुम्बिनी अञ्चल स्तरीय स्थापित नूर-गङ्गा साहित्य पुरस्कार	२२
३.२.६ लुम्बिनी अञ्चल स्तरीय नूर-गङ्गा प्रतिभा पुरस्कार	२४
३.२.७ नूर गङ्गा बाल साहित्य नव प्रतिभा पुरस्कार	२५
३.२.८ नूर गङ्गा लोकगीत गायन पुरस्कार	२६
३.२.९ नूर गङ्गा प्रतिभा पुरस्कार	२७
३.२.१० लुम्बिनी अ-स्तरीय नव प्रतिभा नूर गङ्गा लोक गायन पुरस्कार	२८
३.२.११ नूर गङ्गा शैक्षिक प्रतिभा पुरस्कार	२९
३.३ निष्कर्ष	३१

चौथो परिच्छेद

नूर-गङ्गा प्रतिभा पुरस्कार गुठी स्मारिको अध्ययन	३२
४.१ परिचय	३२
४.२ नूर-गङ्गा प्रतिभा पुरस्कार गुठी स्मारिका १ को अध्ययन	३२
४.२.१ नूर-गङ्गा प्रतिभा पुरस्कार गुठी स्मारिकामा प्रकासित सामग्रीको विषयगत अध्ययन	३३
(क) नूर-गङ्गा प्रतिभा पुरस्कार गुठीको पहिलो वर्ष (२०४९/५०) एक सिंहावलोकन	३३
(ख) नूर-गङ्गा बाल साहित्य पुरस्कार र नेपाली बाल साहित्य	३४
ग) साहित्यले जीवनलाई उपयोगी दिशातर्फ डोहोऱ्याउँछ	३५
४.३ नूर-गङ्गा प्रतिभा पुरस्कार गुठी स्मारिका २ को अध्ययन	३५
४.३.१ नूर-गङ्गा प्रतिभा पुरस्कार गुठी स्मारिका २ मा प्रकाशित सामाग्रीहरूको विषयगत अध्ययन	३६
(क) रत्नाकर देवकोटा	३७
(ख) नूर-गङ्गा प्रतिभा पुरस्कार गुठीको ऐतिहासिक परिचय	३७
(ग) सन्दर्भ नूर-गङ्गा संस्कृतिक लेखन प्रतिभा पुरस्कार-२०५४	३८
(घ) संस्मरण : नूर-गङ्गा प्रतिभा पुरस्कार गुठीमा सम्बद्ध रहँदाको	३८
(ङ) नूर-गङ्गा प्रतिभा पुरस्कारबाट सम्मानित बाल साहित्यकार रमेश विकल	३९
(च) प्रेरण गङ्गा राणा ! चर्चा नूर-गङ्गा प्रतिभा पुरस्कार - २०५२	३९
(छ) सोरठी नाच	४०
(ज) नूर-गङ्गा प्रतिभा पुरस्कारद्वारा पुरस्कृत प्रतिमा नारायण रायमाझी ! व्यक्ति एक व्यक्तित्व अनेक	४०
(झ) नेपाली प्रसिद्ध गायिका गङ्गा राणा	४१

(ज) नूर-गङ्गा प्रतिभा पुरस्कार गुठी, २०४९ को विधान	४१
(ट) लेखा परिक्षण प्रतिवेदन २०६५/०६६	४१
४.४ निष्कर्ष	४१

पाँचौ परिच्छेद

नूर-गङ्गा प्रतिभा पुरस्कार प्राप्त गर्ने स्रष्टाहरूको परिचय	४३
५.१ परिचय	४३
५.२ नूर-गङ्गा प्रतिभा पुरस्कारहरू	४३
५.३ नूर-गङ्गा प्रतिभा पुरस्कार प्राप्त गर्ने स्रष्टाहरू	४६
५.३.१ अयोध्या प्रसाद प्रधान	४७
५.३.२ अशोक मान सिंह	४८
५.३.३ कपिल लामिछाने (२०१५)	४८
५.३.४ कृष्ण प्रसाद पराजुली (१९९२)	४९
५.३.५ कवीन्द्र मान सिंह	५०
५.३.६ कार्तिकेय घिमिरे (२०३३)	५१
५.३.७ कुलमणि देबकोटा (१९८५)	५२
५.३.८ चेत बहादुर कुंवर (१९९६)	५३
५.३.९ जगतबहादुर जोशी (१९८६)	५४
५.३.१० जनक प्रसाद हुमागाईं (१९९४-२०६३)	५५
५.३.११ टिकाराम पन्थी (१९९६)	५६
५.३.१२ दुर्गालाल श्रेष्ठ (१९९२)	५७
५.३.१३ देवकुमारी थापा (१९८४)	५८
५.३.१४ ध्रुव घिमिरे (२०१५)	५९
५.३.१५ नारायण रायमाझी	६१

५.३.१६ बूँद राना (२००३)	६१
५.३.१७ भागरिथी श्रेष्ठ (२००५)	६२
५.३.१८ मोदनाथ प्रश्रित (१९९९)	६३
५.३.१९ रत्नाकर देवकोटा (१९९९)	६४
५.३.२० रमेश विकल (१९८५-२०६५)	६५
५.३.२१ रामनिवास पाण्डे (१९९६)	६५
५.३.२२ रामशरण दर्नाल (१९९८-२०६८)	६६
५.३.२३ वामदेव पहाडी (१९९३)	६७
५.३.२४ विष्णु प्रभात	६८
५.३.२५ शशी पन्थी (२००९)	६९
५.३.२६ सत्य मोहन जोशी (१९७०)	६९
५.३.२७ हरिदेवी कोइराला	७०
५.४ निष्कर्ष	७०

छैतौं परिच्छेद

निष्कर्ष	७३
सन्दर्भ ग्रन्थ सूची	६९
परिशिष्ट	८१